

Irodalmi értesítő.

Az emberi szellem képviselői. Irta: *Emerson Ralph Waldo.* A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából fordította: *Szász Károly.*

Ime egy könyv, melyet a szó legjobb értelmében lehet annak nevezni. Könyv elég van, de ilyen nem sok. Ez az értelmi gyönyörnek egy könyve. Mestermű. Magának az írónak annyi kitünő munkája közt a legkitünőbb! Emerson neve olvasóink előtt nem ismeretlen. Ezelőtt több évvel közöltük »Hitszónok« című jeles tanulmányát s 1882-ben történt halálakor megemlékeztünk magáról a halhatatlan íróról. Emerson unitárius pap volt és annak a bölcselemi iránynak követője, mely Channing munkáját „transcendentalismus“ néven folytatta Uj-Angliában tovább. Egyike ama három névnek, melyek fordító kifejezése szerint „mint önálló, de testvér-csillagok csoportja, tündökölnek Amerika társadalmi s költői bölcseleti irodalma egén“, mely három név: a Channing, Emerson és Longfellowé, melyek után következnek aztán a transcendentalismus eme másik hatalmas képviselője, Parkeré is. Emerson papi hivatalával korán felhagyott, hogy magát egészen az irodalomnak szentelhesse. Boston közelében Concordban telepedett meg; itt szemlélődött árnyas kertjében, itt írta hires essay-it s „Az emberi szellem képviselőit“ is. Az emberiség szellemélete mozog lelkében, s szól a nagy emberek hasznáról, Platóról, vagy a bölcseletről, Swedenborgról, vagy a mystikusról, Montaigneről, vagy a skeptikusról, Shakespere-ről, vagy a költőről, Napoleonról, vagy a világ emberéről, Goetheról, vagy az íróról. Nem életrajzok ezek, hanem e nagy embereknek egész szelleme, hasonlíthatatlan módon felidézve. A német Grimm azt írja Emersonról: „Oly erő lakott benne, mint senki másban.“ „A dolgok oly érzetében“ visz bele, „mintha azok körülvennének.“ Szász Károly nem ismer író Shakesperen kívül, a kinek agyában az eszmék és képek — a tudás és képzelet — oly gazdagsága volna felhalmozva . . . Ifju korában olvasta először e művet és most ajándékozta meg vele irodalmunkat. Sajat vallomása szerint, „fordította Shakesperet, fordította Dantét ter-

zináival, de egyik se volt oly nehéz, mint Emerson az ő prózájával. Fordító szép előszóban mutatja be az olvasónak az író, hogy aztán átadja az olvasót az írónak, hogy magával vigye az emberi szellem nagy képviselőinek benső világába, hogy azoknak szépségeit, mélységeit és magas kilátásait élvezve, azzal az önkéntelen benyomással tegye le a könyvet, hogy az emberi szellem képviselőit ismertető író maga is az emberi szellemnek egy nagy képviselője, és hogy fordító, ki tudás-, képzelet-, és szó-beli gazdagságával és finom műérzekével oly tisztán adja vissza Emersonnak mozaik-szerű mondatgyöngyeit, hogy az az eredetitől alig megkülönböztethető remek átfestés, a legművésziesség munkát végezte, a mit ily nemben előállítani lehet, a melynél szebb idegen vásznon nem festetett.

Trendelenburg bölcséleti rendszere tekintettel Kantra. Irta: *Gál Kelemen*. E füzet kézirat gyanánt jelent meg egyik szorgalmas munkatársunktól. De ez nem akadályozhat meg, hogy ne szóljunk róla. Bölcselmi dolgozatok nálunk éppen figyelmet érdemelnek. Szerző Trendelenburgot választotta ki ismertetés tárgyul. A bölcséleti rendszerek gyorsan váltják fel egymást. Érezhető volt, hogy a lét kérdéseknek kutatásában egységes elvre kell törekedni. Nem új rendszereket kell felállítani, hanem az elért eredményeket kiválogatni s az egységes keretbe helyükbe beilleszteni. E szükség kielégítésére vállalkozott Trendelenburg. Ezt mondja el szerző a bevezetésben. Azután három részben értekezik bölcséletéről, az elsőben annak főbb pontjait ismertetve, a másodikban Kanthoz való viszonyát, a harmadikban pedig méltató és bíráló megjegyzéseit közölve. Trendelenburg bölcsellete szoros viszonyban van ugyan a Kantéval, de attól több pontban különbözik. Így például az okozatosság Tr. szerint nemcsak subjectiv, hanem objectiv is. S a vallás is nem csupán az erkölcs kívánalma, hanem annál több. A feltételen eszméje nem csupán eszmény, hanem lét is. A szivárvány látása már a napfényt feltételezi. Az értekezés nagy tanulmánynyal van írva és tekintve a német bölcselés homályosságait, elég tisztasággal. A figyelmet annál inkább megérdemli, mert Trendelenburg értékes bölcséletéről tudtunkkal nálunk ez az első munka.

„*Vegyes Egyházi Beszédek.*“ Irta: *Lévay Lajos* sárkereszturi ref. lelkész. Ára: 1 frt 30 kr. Szerzőt ezelőtt hetedfél évvel közreadott egyházi beszédeiből már ismerjük. Tudjuk, hogy ő a száraz fejtegetéseket mellőzve, természetes egyszerűséggel, világosan, érthetően, a nép nyelvén ír. Ez újabb kötete is erről tesz bizonyosságot. Nem jár sem ódai magaslaton, nem akar nagy mondásokkal *meggyőzni*, hanem könyved, elbeszélő modorban *tanítani*. Örömet idéz ismertebb költemények-

ből, sőt az énekeskönyv zsoltáraiból is, hogy előadását vonzóbbá, s kedveltebbé tegye. Nem hiányzik azért e beszédekből az épületesség és a bibliai kenet. A kötetben van 19 beszéd, melyek közül négy közönséges, a többi mind alkalmi. Amazok tárgyai: Jézus megkísértése, a keresztény ember szenvedése és öröme stb., emezeké a karácsony, husvét, áldozó csütörtök, két gyermek isteni-tisztelet stb. Ez utóbbiak között áll a martius tizenötödikéről szóló, valamint a Kossuth felett mondott beszéd is. Szerintünk is ily tárgyakról lehet egyházi beszédet tartani. Hanem azt nem tagadhatjuk, hogy szerző ezeknél a forma megtalálásában nem volt elég szerencsés. Különbén a beszédek általán felfogás, szerkezet, kidolgozás tekintetében jók és használatra alkalmasok. (S. M.)

„*Theologiai Ismeretek Tára*“ I. kötet, V. füzet. Szerkesztette: *Zoványi Jenő* theol. m. tanár, tiszaföldvári lelkész. Ára 70 kr. A vállalat ez újabb füzete ismét megerősít ama jó véleményben, melyet róla annak idején folyóiratunk nyilvánított. Az „e“ és „f“ betűk alá tartozó anyag van feldolgozva benne, liberális szellemben. A legnagyobb elismeréssel szól pl. Enyedi György néhai püspökünkről, s különösen „Explicationes locorum veteris et novi testamenti ex quibus trinitatis dogma stabilire solet.“ czimű művéről azt mondja, hogy „e nagybecsű mű világhírré tett szert a theologusok közt és egy egész irodalmat teremtetett úgy a magyar, mint az idegen tudósok körében.“ Jelenlegi püspökünk munkásságát is e füzetben ismerteti s általában széles ismeretre valló cikkekben tárgyalja úgy az idegen, mint a magyar theologiai írókat.

Az Unitarius Kis Könyvtár, melyet *Derzsi Károly* budapesti unitárius lelkész szerkeszt, egy új füzetrel gyarapodott. Szerkesztője ugyanis lefordította jó magyaros nyelven Jenkin Lloyd Jones, a chicagói valláskongresszus elnökének, a gyűlésen észlelt tapasztalatai nyomán írt tanulmányainak egyikét, melynek czime: „*A világ vallásai.*“ A mű nagyon érdekes, s mint a szerző utólagosan bevallja, nem annyira a tudományosság, hanem az élet, törvényt, szeretetet, erkölcs és jellem-építés érdekében iratott. Célja, hogy megmutassa, miszerint a fajok vallásos tapasztalatain mindenütt ott van a kötelesség, a szeretet főeleme, a koronázó törvény, mely mindnyájunkat hozzácsatol a természeteshez, a mi a lelki; a valóhoz, a mi az eszményi és a közönségeshez, a mi lényegileg az isteni. Mikor a szétválasztó hitformák az elkülönítő szertartások vagy végleg megszűnnek, vagy méltó helyükre szállíttatnak: akkor a vallások nagy mesterei is az eddigi homályból, a felhőkből alájöve, intésük, biztatásaik által felébresztik bennünk a

testvériség érzetét, az isten- és ember-szeretetet, s az önfeláldozó készséget. A füzet tárgyalja: Mózeset, mint héber törvényadót, Zoroastert, mint a munka, Confuciust, mint a politika prófétáját, Buddhát, mint Ázsia világosságát, Sokratest, mint az ész prófétáját, Jézust, mint a keresztény vallás megalapítóját, Mohamedet, mint Arabia prófétáját. A füzet ára 35 kr.

Aranyosrákosi Székely Sándor, volt unitárius püspök és költő „*A Székelyek Erdélyben*“ című eposzát a Tordán megjelenő „*Aranyosvidék*“ szerkesztője, Borbély György tanár kiadta olvasóinak ujévi ajándéknak. A kiadó a költemény elé tájékoztató előszót ír, melyben röviden a költő életét, munkásságát, a hősköltemény keletkezése körülményeit és a korra tett hatását ismerteti. A füzet adja a költő arcképét is és a kiadó a költeményt magát szótani magyarázatokkal, tárgyi és tartalmi megjegyzésekkel kíséri. Ez az eposznak első külön kiadása, mert legelőször a „*Hébe*“ cz. zsebkönyvben jelent meg, s így irodalmi értéke is van. (S. M.)

K ü l ö n f é l é k .

Felhívás. Midőn fennebb a *vallás-ról és művészet-ről* szólok, egyszersmind azt az örvendetes tényt jelezhetem, hogy kolozsvári egyházközségünk elhatározta: hogy temploma belső diszitására, az orgona megújítására, egy énekkar állítására és esetleg a templom fűtésére adományok gyűjtessenek és e gyűjtésre megbizást adott. A mit midőn szerencsés vagyok itt ezennel nyilvánosságra hozni, legyen szabad kifejeznem, hogy bár az adományokat első sorban az egyházközségi tagoktól várom és remélem, de számítok más buzgó és áldozatkész afaira is és pedig, ha lehet mondani, tekintélyesebb összegekre, milyenek a célhoz szükségesek.

Az Unitáriusok Kolozsvárt szép templomban imádkoztak az unitarismus első két száz évében is. Miért ne lehetne templomuk most is szebb jobb időknek jelül?! *Péterfi Dénes*, lelkész.

Az *amerikai Unitárius Társulat* igazgató választmánya a néhai *Grindall Reynolds* helyébe *Batchelor György* jeles lelkészt és kiváló író-t választotta meg titkárnak. Az amerikai unitáriusok benne egy tevékeny, buzgó és fáradhatatlan munkást nyertek, mi pedig egy jóakaró barátot és igazi hitrokont. Ferencz József püspök titkárrá történt választása alkalmából üdvözölte s felkérte, hogy egyházunk iránt azt a testvéri szeretetet s jóindulatot, melyet elődje mindvégig mutatott, sziveskedjék éreztetni, hogy így az a testvéries viszony, mely eddig az amerikai és magyar unitáriusok között fennállott: jövőre is megmaradjon, sőt még szorosabbá váljék. Ez üdvözlő levélre az új titkár meleg-hangu választ küldött. Biztosított az iránt, hogy legfőbb törekvése lesz a magyarországi hitrokonokkal a testvéries vi zonyt fentartani és ápolni.

Kitüntetés. *Gróf Kuun Géza*, a nagynevű tudós főúr, a kolozsvári és leydeni egyetemektől csaknem egy időben tiszteleti tudorságot nyert. Folyóiratunk e kiváló munkatársának kitüntetését mi is a legnagyobb örömmel jegyezzük fel.

A *vallás és közoktatásügyi* ministeriumban ismét változás állott be. Báró Eötvös Loránd minister és dr. Pulszky Ágost államtitkár sok-